

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش های سیاسی

گزارش پژوهشی؛

بررسی روند فعالیت شهرک های صنعتی کوچک و متوسط
در سال تولید، پشتیبانی ها، مانع زدایی ها

معاونت سیاسی
صدا و سیما

	پژوهشگر: زهره دانشمندی	گروه: اقتصاد	
تهیه شده در « اداره پژوهش های خبری »			

باسمه تعالی

۲.....	مقدمه
۲.....	تعریف بانک جهانی از کسب و کارهای کوچک و متوسط
۲.....	آمار تسهیلات به بنگاه های تولیدی در سال ۹۹
۳.....	سهم SMEها از کل تسهیلات بانکی کشور در سالهای ۹۵ تا ۹۸
۴.....	موانع و مشکلات موجود در بنگاه های کوچک و متوسط
۵.....	مستندات
۶.....	کلام آخر

پروژه
تحقیقی
معاونت ساسی
صدا و سیما

مقدمه

اهمیت صنایع کوچک و متوسط در کشور تا بدان جاست که بر اساس آخرین آمار، این بنگاه‌ها در مجموع به لحاظ کمیت، بیش از ۸۰ درصد از بنگاه‌های موجود کشور را شامل می‌شود؛ در حالی که صنایع بزرگ حدود ۲۰ درصد از پتانسیل‌های بالقوه صنعتی-تولیدی ایران را به خود اختصاص داده است. وقتی بیشتر به جزییات آمار صنایع کوچک و متوسط دقت می‌کنیم که در بخش اشتغال نیز ۱۹.۳ میلیون نفر از ۲۴ میلیون شاغل کشور (سهم ۷۹ درصدی از کل اشتغال کشور) را به خود اختصاص داده است.^۱

بر اساس آمار بانک مرکزی ایران در سال‌های گذشته (تا سال ۹۸) تنها ۶ درصد از کل تسهیلات نظام بانکی کشور در اختیار صنایع کوچک و متوسط قرار گرفته است. در حالی که این بنگاه‌ها که کلید عبور از شرایط‌های تحریمی و فشارهای خارجی بوده و همچون شرکت‌ها و بنگاه‌های بزرگ تحت‌تاثیر مسائل بیرونی و بحران‌های اقتصادی نبوده‌اند، اما با بی‌مهری در وضعیت نامطلوبی قرار گرفته‌اند.

در هر حال در گزارش زیر تلاش کردیم تا با توجه به شعار سال، از روند فعالیت‌های این صنایع و موانع موجود بر سر راه آنها مطلع شویم.

تعریف بانک جهانی از کسب و کارهای کوچک و متوسط

طبق تعریفی که بانک جهانی از کسب و کارهای کوچک و متوسط ارائه داده، این کسب و کارها به بنگاه‌هایی اطلاق می‌گردد که دارای حداکثر ۳۰۰ پرسنل بوده و فروش کل سالیانه آن از ۱۵ میلیون دلار تجاوز نکند. بر اساس تعریف ارائه شده از سوی این بانک، چنین کسب و کارهای را می‌توان به سه طبقه خرد، کوچک و متوسط تقسیم کرد:

جدول شماره ۱- تعریف بانک جهانی از کسب و کارهای کوچک و متوسط

ردیف	طبقه بندی کسب و کارها	تعداد پرسنل	کل دارایی‌ها / فروش سالیانه
۱	کسب و کارهای خرد	کمتر از ۱۰ نفر	کمتر از ۱۰۰ هزار دلار
۲	کسب و کارهای کوچک	بین ۱۰ تا ۵۰ نفر	بین ۱۰۰ هزار و ۳ میلیون نفر
۳	کسب و کارهای متوسط	بین ۵۰ تا ۳۰۰ نفر	بین ۳ میلیون و ۱۵ میلیون دلار

آمار تسهیلات به بنگاه‌های تولیدی در سال ۹۹

در ۱۱ ماهه ۱۳۹۹ بیش از ۱۳۲ هزار و ۶۳۲ میلیارد ریال تسهیلات برای تامین مالی بنگاه‌های تولیدی کوچک و متوسط و طرح‌های نیمه تمام با پیشرفت فیزیکی بالای ۶۰ درصد در راستای اقتصاد مقاومتی و در قالب پروژه رونق تولید پرداخت شده است.

بر اساس آمار ارائه شده از سوی دفتر آمار و فرآوری داده‌های معاونت طرح و برنامه وزارت صمت، این میزان تسهیلات به ۴ هزار و ۷۷ بنگاه و طرح در ۱۱ ماهه ۱۳۹۹ پرداخت شده است. بر این اساس در ۱۱ ماهه ۱۳۹۹ حدود ۱۴ هزار و ۵۰۶ بنگاه تولیدی و طرح نیمه‌تمام با پیشرفت فیزیکی بالای ۶۰ درصد برای دریافت تسهیلات ثبت نام کرده بودند. در این بازه زمانی همچنین ۹ هزار و ۸۳ فقره معرفی به بانک برای دریافت بیش از ۳۸۳ هزار و ۵۶۹ میلیارد ریال تسهیلات انجام شده است.^۲ همچنین بر اساس آخرین اطلاعات سازمان صنایع کوچک و متوسط شهرک‌های صنعتی ایران، اعطای تسهیلات به مبلغ ۳۷۴۶ میلیون ریال به ۱۶۹۹ واحد صنعتی کوچک و متوسط تا پایان سال ۹۹ صورت گرفته است.^۳

۱- اقتصاد آنلاین، بنگاه‌های کوچک؛ ۷۹ درصد اشتغال، ۶ درصد سهم وام، ۹۹/۵/۱۹

۲- شانا، پرداخت بیش از ۱۳۲ هزار میلیارد ریال تسهیلات رونق تولید در ۱۱ ماهه سال ۹۹، ۲ فروردین ۱۴۰۰

۳- سایت سازمان صنایع کوچک و متوسط شهرک‌های صنعتی ایران، فروردین ۱۴۰۰

منبع: ایرنا

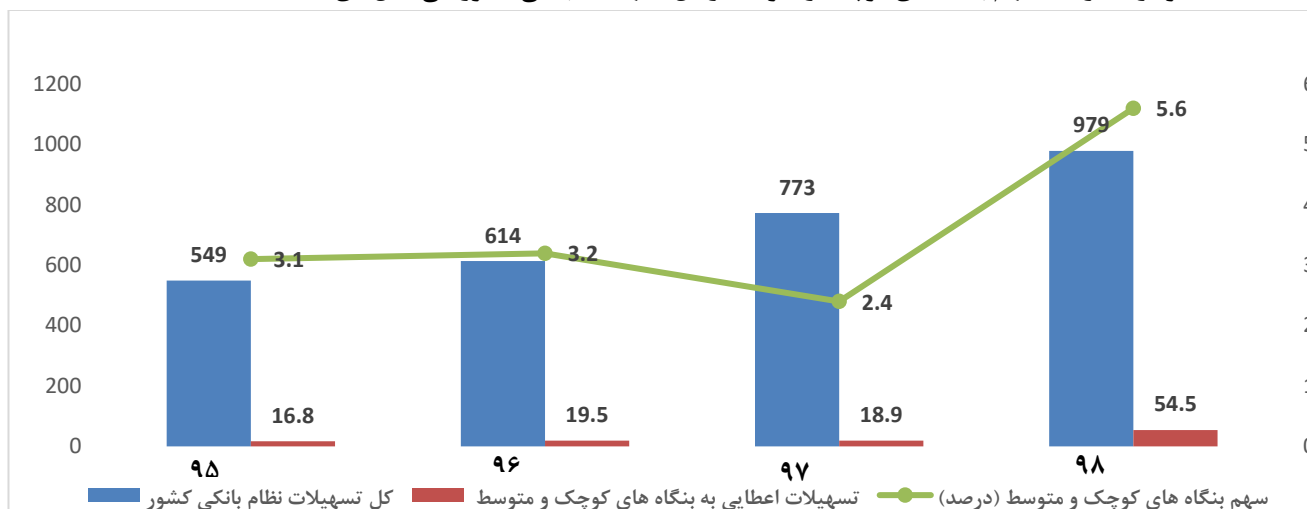
سهم SME ها از کل تسهیلات بانکی کشور در سال‌های ۹۵ تا ۹۸

نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد اصلی‌ترین مانع در ادامه حیات بنگاه‌های کوچک و متوسط را می‌توان مشکل تامین مالی دانست. لازم به‌ذکر است که شکاف مالی بین بنگاه‌های کوچک و متوسط و بانک‌ها در اغلب بازارهای مالی دنیا وجود دارد، اما این شکاف در ایران بسیار بیشتر از سایر کشورهاست. وجود این شکاف، رشد و گسترش بنگاه‌های کوچک و متوسط را در کشور دچار مشکل می‌کند و این سازوکار باعث می‌شود فقط بنگاه‌های بزرگ در بازار باقی بمانند.

داده‌های منتشرشده از سوی بانک مرکزی در سال ۱۳۹۸ حاکی از تامین مالی ۳۷ هزار و ۴۶۲ بنگاه اقتصادی کوچک و متوسط با تخصیص مبلغی معادل ۵۴ هزار و ۷۰۳ میلیارد تومان توسط شبکه بانکی است که تنها ۶ درصد از کل تسهیلات ارائه‌شده در این سیستم را شامل می‌شود. این درحالی است که این عدد تنها ۵٫۵ درصد از کل تسهیلات اعطایی از سوی سیستم بانکی در سال ۹۸ را که حدود ۹۷۰ هزار میلیارد تومان است، تشکیل می‌دهد. از طرفی براساس دستورالعمل‌های بانک مرکزی بنا بوده است که حداقل ۱۰ درصد از تسهیلات اعطایی سیستم بانکی در اختیار بنگاه‌های کوچک و متوسط قرار بگیرد که این مسئله نه تنها در سال ۹۸، بلکه در سال‌های قبل‌تر نیز رعایت نشده است. براساس آمار در سال ۹۷، درحالی ۱۹ هزار میلیارد تومان تسهیلات به این بنگاه‌ها اعطا شده که کل تسهیلات سیستم بانکی حدود ۷۷۳ هزار میلیارد تومان بوده است. همچنین در سال ۱۳۹۶ از کل ۶۱۴ هزار میلیارد تومان تسهیلات بانکی کشور، ۱۹٫۵ هزار میلیارد تومان آن به بنگاه‌های کوچک داده شده و در سال ۱۳۹۵ نیز از کل ۵۴۹ هزار میلیارد تومان تسهیلات بانکی کشور ۱۶٫۸ هزار میلیارد تومان به این بنگاه‌ها اختصاص داده شده است. بنابراین مشخص است بنگاه‌های کوچک و متوسط کشور که حدود ۸۰ درصد اشتغال کشور را تامین می‌کنند؛ طی سال‌های اخیر و به‌ویژه در دو سال ۹۸ و ۹۷ که جزو سخت‌ترین سال‌های اقتصادی کشور بوده، تنها کمتر از ۶ درصد از کل تسهیلات اعطایی نظام بانکی را دریافت کرده و درعین حال آسیب‌های فراوانی دیده است. این درحالی است که با توجه به رونق بازار سهام علاوه‌بر تامین مالی از سوی سیستم بانکی، تامین مالی از سوی بازار سهام نیز باید مورد توجه سیاستگذاران قرار بگیرد. بنابراین پیشنهاد می‌شود در شرایط کرونایی اقتصاد کشور و همچنین فشارهای تحریمی، نجات بنگاه‌های کوچک و متوسط با استفاده از نظام بانکی و بازار سهام در دستور کار قرار گیرد و هرچه زودتر از آب رفتن این بخش بزرگ اقتصاد کشور جلوگیری شود.^۱

^۱-روزنامه فرهیختگان، سهم SME ها از کل تسهیلات بانکی کشور تنها ۵٫۶ درصد، ۹۹/۵/۱۸

نمودار شماره ۱- سهم بنگاه های کوچک و متوسط از کل تسهیلات بانکی کشور طی سال های ۱۳۹۵-۱۳۹۸

موانع و مشکلات موجود در بنگاه های کوچک و متوسط

هر چند علت ضعف بنگاه های کوچک و متوسط در ایران را می توان در عوامل مهمی همچون مشکلات تامین مالی و روش های آن و نیز مسئله استقراض یا تسهیلات بانکی دانست؛ اما برخی کارشناسان معتقدند ریشه اصلی این موضوع در قوانین مخل کسب و کار و فرآیند پیچیده اخذ مجوزها نهفته است.

هرچند برخی دیگر از کارشناسان نبود یک استراتژی مدون صنعتی یا به تعبیری بهتر، عدم توجه به برنامه جامع صنعتی را دلیل اصلی عقب ماندگی و ناتوانی در استفاده از مزیت نسبی صنایع ایران دانسته و برخی دیگر سلسله عواملی همچون تحریم های خارجی، بی ثباتی اقتصادی، رکود تورمی چندین ساله و عواملی از این دست را از جمله مهم ترین موانع دستیابی به جهش و تقویت تولید ملی بنگاه های کوچک و متوسط می دانند.

طبق برآوردهای صورت گرفته در شرایطی که کشورهای پیشرفته در حال رقابت برای ارائه مجوزهای لازم جهت کسب و کارهای کوچک و متوسط در کمترین زمان بوده و گفته می شود در این میان نیوزیلند به رکورد ۱۵ دقیقه دست پیدا کرده است، در ایران حدود ۲۲۰۰ مجوز حاکمیتی و دولتی برای ایجاد یک کسب و کار وجود دارد که خود به عنوان اصلی ترین گلوگاه ضد کسب و کار عمل می کند. در این راستا سالهاست که از قوانین مخل کسب و کار و ضد تولید و لزوم اصلاح آنها صحبت می شود، اما آنچه تاکنون مشخص شده، این است که روز به روز بر تعداد مجوزها و قوانین افزوده می شود.

طی تحقیقی که اخیراً مرکز پژوهش های مجلس انجام داده، نهادهای مختلفی از وزارت صمت تا اقتصاد و نیز سایر نهادها مانند هیئت مقررات زدایی در کشور در حال فعالیت در این عرصه هستند و آنچه در عمل رخ داده و همچنان تداوم دارد، انبوهی از مقررات و مصوبات نهادهای متعددی است که با اهدافی مشابه به تصویب رسیده اند اما به دلیل همپوشانی ها، تعارض ها و ناهماهنگی ها، نه تنها در دستیابی به اهداف مورد نظر کمکی نمی کنند بلکه برای نظام اجرایی و به طور کلی نظام حکمرانی، تبدیل به مسائلی بغرنج می شوند. شرح وظایف هر یک از این نهادهای چندلایه و پیچیده و تفکیک وظایف و صلاحیت های هر یک، اگر نه امری غیرممکن، دست کم بسیار دشوار است. در این میان شواهد نشان می دهد دستاورد قطعی هیئت مقررات زدایی و تسهیل صدور مجوزهای کسب و کار در حوزه مقررات از ابتدای فعالیت در بهمن ۱۳۹۴ تا پایان شهریورماه ۱۳۹۹، تصویب یک مقرر، ارائه پیشنهاد برای اصلاح یک آیین نامه اجرایی، لغو چهار بخشنامه و لغو یک دستورالعمل بوده است. به همین دلیل این هیئت همچنان به حوزه قوانین هیچ ورودی نداشته و صرفاً در سطح مقررات، اصلاحاتی را پیشنهاد کرده است.^۱

^۱ - جهان صنعت، سهم بنگاه های کوچک و متوسط از رشد صنعتی، ۱۸ مهر ۱۳۹۹

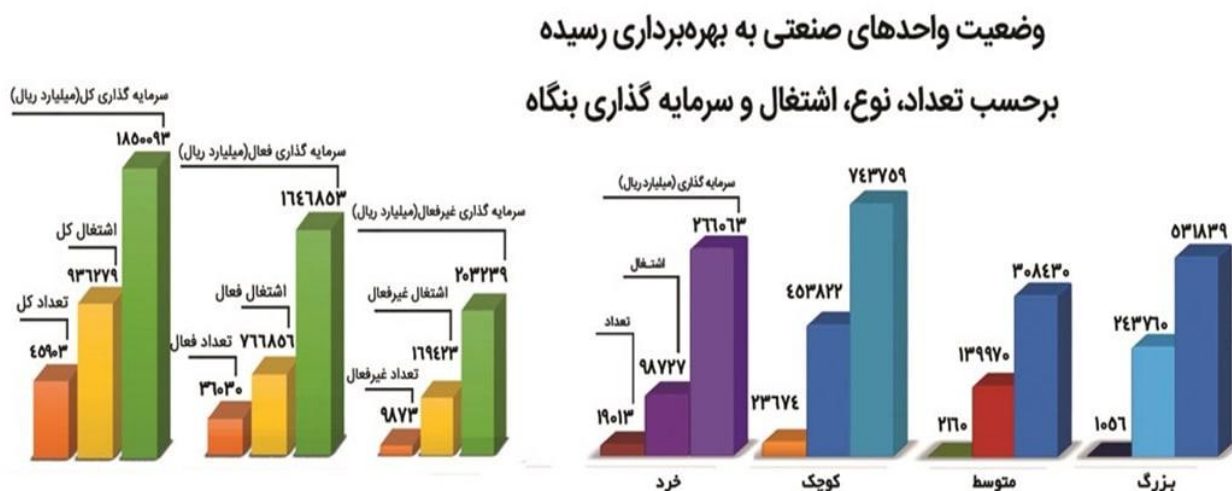
مستندات

نمودارهای زیر نشان می‌دهد که وضعیت واحدهای صنعتی فعال بر اساس تعداد، نوع و سرمایه‌گذاری بنگاه‌های کوچک، متوسط و بزرگ چگونه است. همچنین واحدهای صنعتی به بهره‌برداری رسیده غیرفعال بر حسب سال و علت توقف تولید را تا سال ۱۳۹۹ نمایش داده است. به گونه‌ای که از علل توقف تولید در واحدهای صنعتی تا سال ۹۹ می‌توان به کمبود نقدینگی، تامین مواد اولیه، نقصان ماشین آلات، اختلاف شرکاء، فقدان بازار اشاره کرد.

نمودار شماره ۲- وضعیت واحدهای صنعتی به بهره‌برداری رسیده فعال تا سال ۱۴۰۰

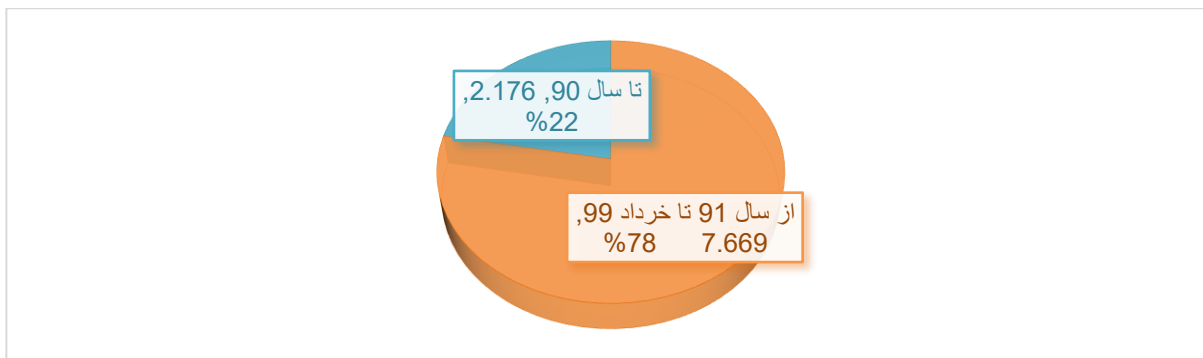
نمودار شماره ۳- وضعیت واحدهای صنعتی به بهره‌برداری رسیده بر حسب تعداد، نوع اشتغال و سرمایه گذاری تا سال ۱۴۰۰

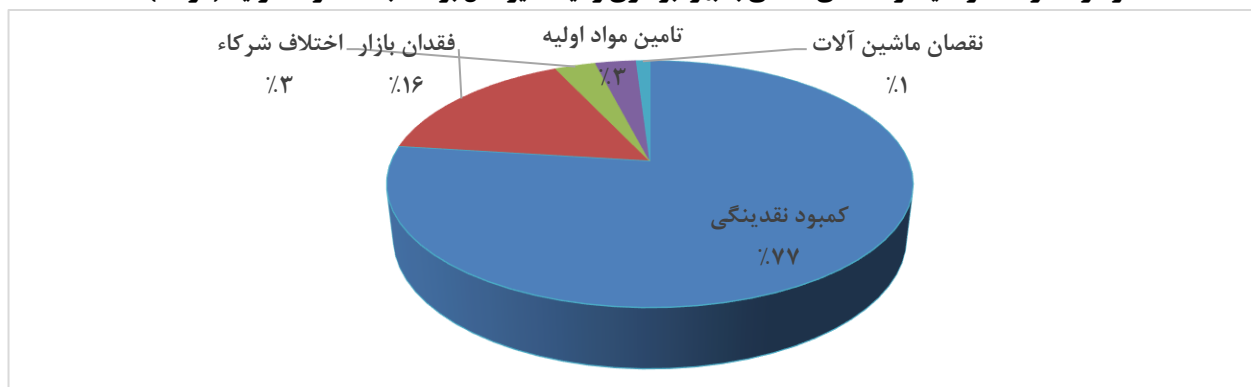
نمودار شماره ۴- وضعیت واحدهای صنعتی به بهره‌برداری رسیده بر حسب نوع صنعت تا سال ۱۴۰۰

نمودار شماره ۵- تعداد واحدهای صنعتی به بهره‌برداری رسیده غیر فعال بر حسب سال توقف تولید

نمودار شماره ۶- وضعیت واحدهای صنعتی به بهره‌برداری رسیده غیرفعال بر حسب علت توقف تولید (درصد)

کلام آخر

از آنجایی که حدود ۸۰ درصد اشتغال کشور را بنگاه‌های کوچک و متوسط کشور تامین می‌کنند؛ اما متأسفانه در سال‌های اخیر با توجه به برخی موانع از جمله فشارهای تحریمی، شرایط کرونایی کشور، تسهیلات اعطایی اندک نظام بانکی، مقررات دست و پاگیر و ... موجب شده تا آسیب‌های جدی به این بنگاه‌ها وارد شود.

از این رو در جهت تقویت کسب‌وکارهای کوچک و متوسط به عنوان موتور محرک رشد صنعتی و تولیدی لازم است در جهت رفع برخی موانع و مشکلات آنها از جمله اصلاح و رفع مقررات کسب‌وکار، اهتمام و تدابیر ویژه‌ای اتخاذ کرد. همچنین پیشنهاد می‌شود در شرایط کرونایی اقتصاد کشور و همچنین فشارهای تحریمی، نجات بنگاه‌های کوچک و متوسط با استفاده از نظام بانکی و بازار سهام در دستور کار قرار گیرد و هرچه زودتر از آب رفتن این بخش بزرگ اقتصاد کشور جلوگیری شود.

بنابراین با توجه به بحران اقتصادی کشور ناشی از شرایط کرونا، دولت و همچنین سیاستگذاران باید با استفاده از تدابیر مناسب و اصولی و رفع جدی و عملی این بخش بزرگ از اقتصاد ایران را حمایت کنند.